

ÇOKKÜLTÜRLÜ TOPLUMSAL YAPILARDA DEĞİŞEN AİDİYET ALGILARI: YENİ TOPLUMLAR, YENİ AİDİYETLER

Barış ÇAĞIRKAN¹

Atıf/©: Çağırkan, B. (2019). Çokkültürlü toplumsal yapılarda değişen aidiyet algıları: yeni toplumlar, yeni aidiyetler. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 558-573. doi: 10.17218/hititsosbil.620067

Özet: Toplumsal aktörler insanlık tarihi boyunca her dönemde farklı biçimlerde toplum veya topluluklara aidiyet algısı inşa etmişlerdir. Ancak, aidiyet algısı inşa süreçleri toplumsal yaşamda meydana gelen değişimlerden fazlaca etkilenmiştir. Modern dönemde ana akım toplum yapısına bağlı olarak tek bir faktör üzerinden inşa edilen aidiyet algısı, günümüz çokkültürlü toplumlarında yoğunlaşan mobilizasyon süreçleri ve gelişen kitle iletişim teknolojileri sayesinde; bireylerin toplumsal hayatta girmiş olduğu sosyalizasyon süreçlerine bağlı olarak farklı şekillerde inşa edilir. Görece yeni olan bu aidiyet algıları, aynı zamanda hibrit aidiyetler olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmada toplumsal aktörlerin günümüz çokkültürlü toplum yapılarında aidiyet algılarının farklılaşması sonucunda değişen biz ve onlar algısının analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bireylerin aidiyet algısı inşa süreçlerinin değişimi sonucunda çokkültürlü toplum yapılarında ortaya çıkan hibrit aidiyetler üzerinden ana akım toplum yapısı içinde toplumsal aktörlerin biz ve onlar algısını nasıl değiştirdiği tartışılmıştır. Toplumsal aktörler farklılaşan sosyalizasyon ve mobilizasyon süreçleri sonucunda yeni aidiyet algıları inşa etmiş ve ana akım toplum yapısı içinde farklı topluluklara dahil olarak farklı 'biz' ve 'onlar' algısına sahip olmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Aidiyet, Çokkültürcülük, Uyum, Bütünleşme, Sosyalizasyon

Changing Understanding of the Sense of Belongingness in Multicultural Social Structures: New Societies, New Sense of Belongings

Citation/©: Çağırkan, B. (2019). Changing understanding of the sense of belongingness in multicultural social structures: new societies, new sense of belongings. *Hitit University Journal of Social Sciences Institute*, 12(2), 558-573. doi: 10.17218/hititsosbil.620067

Abstract: Throughout human history, social actors have built a sense of belonging to society or communities in different ways in every period. However, the building of a sense of belongingness processes are heavily influenced by social changes, and the structure of a sense of belongingness has differed depending on the paradigms of each period. The Understandings of belongingness, which are generally built on a single factor depending on the structural characteristics of the mainstream society in the modern era, is increased by mobilisation and development of mass communication technologies in contemporary multicultural societies. The understanding of a sense of belongingness has been changed and diversified in multicultural societies, and individuals build a different sense of belongings in the same mainstream society depending on the socialisation process. Those belongings are considered to be the hybrid sense of belongingness. In this study, it is aimed to analyse the changing understanding of 'us' and 'them' as a result of differentiation of belongingness of social actors in contemporary multicultural society structures. It is discussed how the social actors change the understanding of 'us' and 'them' within the mainstream social structure through the hybrid belongings

that arise in the multicultural societies as a result of the change in the understanding processes of belongingness of individuals. As a result of differentiating socialisation and mobilisation processes, social actors have built a new understanding of belongingness and have a different understanding of 'us' and 'them by being included in different communities within the same mainstream societies.

Keywords: *Sense of Belongings, Multiculturalism, Adaptation, Integration, Socialisation.*

1. GİRİŞ

Sosyal etkileşimin en az görüldüğü ilk topluluklar da dâhil olmak üzere toplumsal aktörlerin yaşam süreleri boyunca devam eden kesinleşmiş tek bir aidiyet ve kimlik algısından söz etmek mümkün değildir. Toplumsal aktörlerin kimlik ve aidiyet algısı inşası ve yeniden inşası yaşamları boyunca sürmüştür. Bireyler her dönemin paradigmasına bağlı olarak farklı aidiyet algılarını ana akım toplum içinde diğer bireylerle girmiş oldukları sosyalizasyon süreçleri sonucunda inşa eder ve bu aidiyet algılarını yaşadıkları değişmelere bağlı olarak yeniden inşa ederler. Böylece egemen paradigma çerçevesinde inşa edilen aidiyet algılarının sürekliliği toplumsal hayatta meydana gelen değişmelere bağlı olmuş olur.

Toplumsal aktörler içine doğdukları toplum ve topluluğun kültürel, siyasi, ekonomik ve sosyal kodlarını doğdukları andan itibaren aile başta olmak üzere toplumun farklı kurumları (eğitim, din vb. gibi) aracılığıyla öğrenir ve içselleştirirler. Bu süreçte bireyler, öğrendikleri kodlar aracılığıyla toplumsal yapı içinde var olmalarını mümkün kılan gerekli bilgileri de öğrenmiş olurlar. İlk toplumlarda bireylerin küçük gruplar halinde yaşamaları ve görece daha dar olan sosyalizasyon alanları sebebiyle, bireylerin toplum/topluluk içinde diğer toplumsal aktörlerle olan iletişimleri ve sosyalizasyon süreçleri artmış ve bu süreç sonucunda da ortak soy, kültür, milliyet, yaşam alanı, dil, din vb. gibi faktörler üzerinden toplumun tamamını temsil eden bütüncül aidiyet algısı inşa etmişlerdir. Toplumun veya topluluğun tamamını kapsayan bu aidiyet algısı yine bütüncül bir 'biz' anlayışını ortaya çıkarmıştır.

Bireyler aidiyet algısı inşa süreci sonucunda toplum veya topluluk ile bir bütünleşme yaşarlar. Bu durum aynı zamanda, aidiyet algısı inşa edilen toplum veya topluluk içinde üyeler arasında bir 'biz' algısı yaratır. Biz algısının yaratılması ile birlikte 'negatif aidiyet algısının' bir sonucu olarak, aidiyet algısı inşa edilmeyen/edilemeyen ve öteki olarak görülen gruplar 'onlar' olarak görülür. İlk toplumlarda bireylerin en temel ihtiyacı olan "beslenme kaynaklarının kıtlığı, sahip olunan yiyeceklerin güvenliği, doğal hayatta tehlikelere karşı savunmasızlığı (yırtıcı hayvanlar, sel, deprem vb. gibi) ve yabancıların (diğer bireylerin) her türlü zararlı eylemlerine karşı açık olmasından dolayı, ilk toplumlarda ortaya çıkan 'biz' ve 'onlar' algısının temelinde güvenlik endişesi yatmaktadır (Levett-Jones ve diğerleri, 2007, s. 212). Aidiyet algısı inşa edilen toplum/topluluğun üyeleri arasında güven duygusu yaratılarak toplumsal aktörlerde birliktelik duygusu oluşur ve 'biz algısının' temelini bu birliktelik oluşturur. Aynı durumda aidiyet algısının paylaşılmadığı grup ve toplulukların üyelerine karşı güvensizlik endişesinden dolayı, söz konusu toplum veya toplulukların üyeleri 'onlar' olarak görülür.

Günümüz toplumlarının en temel farklılığı çokkültürlü toplum yapısına sahip olmasıdır. Bu toplumlarda bireyler kendi aidiyet algılarını içine doğdukları veya göç ettikleri toplum/topluluktan bağımsız olarak inşa edebilmektedirler. Toplumsal yaşamda meydana gelen değişimler bireylerin iletişim, toplum/topluluk, mekân, milliyet, ulus, kültür vb. gibi algıları da değiştirmiştir. Çoklu halen gelen aidiyet algıları, günümüz çokkültürlü toplumlarında toplumsal aktörler için karmaşık bir hal alarak, bireysel ve toplumsal/topluluksal anlamda hibrit aidiyet algılarını ortaya çıkarmıştır. Hibrit aidiyetler toplumsal aktörlerin yaşamları boyunca süren aidiyet algısı inşa süreçlerini temsil etmektedir. Bu çerçevede makale kapsamında, günümüz

çokkültürlü toplumlarında artan hibrit aidiyet algıları üzerinden toplumsal aktörlerin 'biz' ve 'onlar' algısının değişimi tartışılacaktır.

2. AİDIYET

Aidiyet kavramı sosyal bilimciler tarafından farklı şekillerde ele alınan bir kavramdır. Bu farklılığın temelinde aidiyet algısı inşa süreçlerinin, dönemsel olarak yaşanan değişimlerden fazlaca etkilenmesi yatmaktadır. Bu bağlamda toplumsal aktörler için toplum veya toplulukla bütünleşmede etkin olan faktörler kültürel, dini, sosyal veya politik bağlantılı olabilir. Her türlü insan birlikteliğinin oluşmaya başladığı ilk toplumlarda, bireylerin "etnik, kabile veya aileye ilişkin kimlik duyguları gelişmiş ve bireyler kendilerini ait oldukları gruba ve bu grup içindeki rollerine" göre tanımlamışlardır (Bilgin, 1999, s. 83). Toplumsal aktörler ait oldukları bu grup veya topluluk içinde kolektif bir bütünün parçası olma hissini (biz olma) yaşarken; aynı zamanda küçük gruplar içinde geliştirdikleri birincil ilişkiler ve aidiyet algıları da bireylere 'kimlik' sunmaktadır (Göker, 2015, s. 81).

İlk toplumlardan günümüze kadar "kimlik ve aidiyet algısı inşa çabaları, yaşam sürecinde iki temel insani saik olan güvenlik ve özgürlük arasında" değişkenlik göstermiştir (Bauman, 2010, s. 51). İnsanoğlunun görece daha korumasız bir yaşam sürdüğü bu dönemde vahşi doğayla mücadele, açlık, istilalar gibi doğal yaşamdan kaynaklı nedenlerden dolayı varoluşsal güvenlik endişesi son derece yüksek olmuştur. Bireylerin tehlikelere karşı duyduğu varoluşsal güvensizlik endişesi, doğal bir tepki olarak bireyleri topluluk içinde yaşamaya ve güven duyduğu diğer toplumsal aktörlerle bir arada olmaya yöneltmiştir. Bu durum sonucunda toplumsal aktörler kendilerini bir grubun veya toplumun parçası olarak görmeye başlamış ve topluma/topluluğa aidiyet algısı inşa etmişlerdir. Bu bağlamda ilk toplumlarda, toplumsal aktörler vahşi doğa karşısında daha savunmasız olmalarından dolayı aidiyet algılarını güvenlik endişesi temelinde inşa etmişlerdir.

Aidiyet algısı, toplumsal aktörlerin ilk toplumlardan günümüze kadar hemen hemen her dönemde farklı etmenler üzerinden inşa ettikleri, "inşa süreci sonucunda toplumla bütünleştikleri ve toplumsal yapının düzgün işleyebilmesi için önemli bir işlevi olan" bağdır (Elitaş ve Keskin, 2014, s. 162). Aidiyet algısı aynı zamanda belirli bir topluluğa 'uymak' ve o toplulukla özdeşleşmek isteyen bir duygu ve deneyim halindedir. Aitlik hali farklı toplum düzeylerinde (aile, arkadaş grubu, meslektaşlık, ortak hobiler vb. gibi) farklı şekillerde ortaya çıkan ve belirli bir sürecin sonunda gerçekleşen bir algıdır. Aidiyet, topluma/topluluğa yeni dâhil olan üyelerin ana akım toplumla uyum ve bütünleşmesini sağlaması açısından son derece önemlidir. Bu uyum ve bütünleşme sürecinde aidiyet algısı toplumsal aktörlerin öznel (biricik) kimliklerinin toplumsal yapı içinde var olabilmesi için bireyin kimliğinin ayrılmaz bir parçası olarak ön plana çıkmaktadır. Aidiyet algısı inşa süreci ise toplum veya topluluk içindeki sosyalizasyon süreçleriyle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle, "aidiyet ve kimlik algısı hem sosyal olarak düzenlenmiş hem de bireysel olarak müzakere edilen karşılıklı etkileşimli olaylar olarak" görülebilir (Caxaj ve Berman, 2010, s. 5).

Aidiyet algısına sosyolojik anlamda baktığımızda, bireylerin yalnızlıktan kurtulması için işlevsel olan, ancak aidiyet algısının inşa edilmediği durumlarda bireyler için yıkıcı etki yaratabilen bir durumdur. Bireylerin toplumla bütünleşmesi ve toplumsal yapıya uygun olarak uyum içinde varlığını sürdürmesi son derece önemlidir. Aidiyet algısı bireylere toplumla bütünleşme, topluma uyum sağlama ve Aristoteles'in de vurguladığı üzere insanın en belirleyici özelliklerinden birisi olan politik ve toplumsal bir hayvan olmasından kaynaklı, diğer bireylerle bir arada yaşamasına imkân sağlar. Durkheim (1951, s. 150) ünlü 'İntihar' adlı çalışmasında; bencil (egoistic) intiharların toplumsal bağların gevşek olduğu, bireyin kendini yalnız hissettiği durumlarda

gerçekleştiğini ileri sürmüştür. Toplumsal aktörler içinde yaşadığı (aidiyet algısı inşa ettiği) gruba/topluluğa olan bağları zayıfladıkça ve mensubiyeti azaldıkça yalnızlık hisseder. Bu durum toplumsal aktörler için yaşamının anlamını yitirmesi demektir. Böyle bir durumda kalan birey, bu duruma son vermek için yaşamına son verir. Birey, daha geleneksel toplum/topluluk yapılarını sağladığı psikolojik destekten ve güven duygusundan yoksun olduğu bir dünyada kendisini kaybolmuş ve tek başına hisseder. Bu kayboluş ve yalnızlık, bireyin kendini tanımlama olanaklarından da giderek uzaklaştığı anlamına gelir. Bu durum, sonunda bireyler için yıkıcı bir hal alır ve toplumla bütünleşmeden uzaklaştığı ölçüde intihar etme riskini artırır. Durkheim İntihar çalışmasında özellikle toplumsal yapıda içinde ‘anomi’ (bireyin toplumla olan bağının kopması) haline vurgu yaparak bir köksüzleşme olarak nitelenebilecek olan toplum ve birey arasındaki kopuşu kendine özgü bir kavram ile açıklamıştır. Toplumsal yapı içinde “düzenin bozulduğu, ahlaki kuralların önemi kaybettiği, toplumsal kurumların işlevsizleştiği, topluma bir kaosun hâkim olduğu ‘anomi’ halinde” toplumsal aktörlerin toplumdan ve dolayısıyla toplumun/topluluğun bireylere sağlamış olduğu bütünün parçası olma halinden uzaklaşarak bir kayboluşun içine sürüklendiğini belirtmiştir (Ritzer, 2008, s. 96).

Aidiyet algısı daha öncede belirtildiği gibi dönemsel değişimlerden fazlaca etkilenmektedir. Örneğin geleneksel toplumlarda, bireyler içine doğdukları topluluk bünyesinde genel olarak kimlik ve aidiyet algılarını ‘hazır’ bulur ve toplumla bütünleşme sürecinde girdikleri sosyalizasyon süreçleri sonucunda da aidiyet algısına sahip olurlar. Ancak, günümüz toplumlarında toplumsal aktörler kimlik ve aidiyet algılarını diğer bireylerle girdikleri sosyalizasyon süreçleri sonucunda ‘kendi çabaları’ ile inşa etmektedir. Toplumsal aktörlerin kendi çabaları ile aidiyet algısı inşa ettiği sosyal çevre, toplumsal aktörlerin aidiyet kavramına yüklediği anlamı da değiştirmektedir. Bireylerin ilk toplumlarda olduğu gibi daha dar bir sosyal çevre içinde inşa ettiği aidiyet algısı, görece daha az karmaşık ve kapsayıcıdır. Bu bağlamda değişen sosyal çevre ve bu çevrenin yapısı, aidiyet algısının bireyler için daha karmaşık mı yoksa daha kolay anlaşılabilir mi olacağını belirlemektedir. Örneğin, dar bir sosyal çevrede ortak soy, kültür, dil, din gibi paylaşımları olan bireyler için aidiyet algısının çoklu olması veya bu faktörler dışında farklı bir kavram üzerinden inşa edilmesi beklenmeyen bir durumdur.

İlk toplumlarla kıyaslandığında aidiyet algısı mefhumunda yaşanan kırılmanın temelinde artan mobilizasyon süreçleri ve kitle iletişim araçlarının yaygın kullanımı yatmaktadır. Küreselleşme ile birlikte toplumsal aktörlerin zaman ve mekân anlamında yoğunlaşma yaşamaları ve sınırlar arasında daha kolay hareket edebilmeleri, sosyalizasyon süreçlerinin niteliğini değiştirmiş ve en önemlisi toplumsal aktörlerin sosyal çevrelerini genişletmiştir. Kitle iletişim araçlarının sağladığı yeni imkânlar, toplumsal aktörler için ürettiği yeni anlamsal pratiklerle birleştiğinde toplum yapılarının niteliği değişmiştir. Bunun sonucunda da “iletişimi uzam ve zamana bağlı olmaktan çıkararak iletişim teknolojileri, küresel bağıntılılığın” önünü açmıştır (Elitaş ve Keskin, 2014, s. 164). İlk toplumlarda bireyin dışında önceden belirlenmiş halde bulunan aidiyet temaları, özellikle günümüz çokkültürlü toplumlarında artan mobilizasyon süreçleri, değişen aile algıları ve aile üyelerinin rolleri bağlamında ilk ve en temel eğitim kurumu olan ailenin kimlik ve aidiyet algısı inşa sürecinde toplumsal aktörlere bu algıları hazır halde sunma işlevini kaybetmesine neden olmuştur. Aile kurumunun bu etkisini kaybetmesi sonucunda sosyal ağlar, arkadaş grupları, serbest zaman etkinlikleri ve bu tür diğer etmenler, toplumsal aktörlere yaşamları boyunca öznel ve benzersiz aidiyet algısı/algıları inşa etme imkânı sunmuştur. Bu bağlamda günümüz toplumlarının çoğulcu anlayışı, toplumsal aktörler için son derece öznel olan algılar üzerinde farklılaştırıcı, önceden belirlenmemiş ve belirli süreçler sonucunda inşa edilen kimlik ve aidiyet algıları ortaya çıkarmıştır.

Değişen iletişim metotları ve sürekli gelişen teknoloji, içinde yaşadığımız dönemin dijital çağ olarak yorumlanmasına neden olmuştur. Dijital çağ olarak adlandırılan günümüzde, “küresel çapta bütünlüğe dayalı çoğulcu iletişim sisteminin temel özelliği, farklı toplum/toplulukların bütün kültürel ifade biçimlerini ortaya koyabilmesi ve bunları aktarabilmesidir” (Castells, 2008, s. 499). Bu durum toplumsal aktörlerin mekân, zaman, etnik köken, dil, din, ulus vb. gibi etmenlerden bağımsız olarak içinde yaşadığı toplum veya topluluk yapısına bağlı olmaksızın, kendi tercihleri ile bir topluluğa dâhil olma veya olmama durumuna karar verebilmesine imkân tanımaktadır. Modern dönemde ve öncesinde bireyler toplum veya topluluk içinde genel olarak yüz yüze iletişim kurabildiği ölçüde sosyalizasyon süreçlerine dâhil olabilirlerdir, ancak günümüzde yüz yüze iletişimin yerini mesaj, görüntülü arama, doğrudan sosyal medya aracılığıyla etkileşime geçme (paylaşımlara yorum yazabilme gibi) ve internet bağlantısı aracılığıyla zaman ve mekân fark etmeksizin iletişime geçebilme gibi yeni metotlar almıştır. Gelişen bu yeni iletişim kanalları, küresel ölçekli bir etkileşimin mümkün olmasını sağlamıştır. Bu durum küresel boyutta iletişim kanallarının sürekli açık olduğu, toplumsal aktörlerin geniş bir sosyalizasyon sürecine girdiği ve daha çoklu kimlik ve aidiyet algısı inşa süreçlerinden geçtiği anlamına gelmektedir.

Toplumsal aktörler içinde yaşadıkları ana akım toplum yapısı bünyesinde daha büyük, etkin ve fark edilebilen bir bütünün parçası olma ihtiyacı hissederler. Aidiyet algısının en önemli işlevsel boyutu olan güvenlik hissi vermesi toplumsal aktörler için son derece önemlidir. Ancak “bir yığının parçası olma duygusu, bireylerin diğerlerinden farklı ve özgün kılan özelliklerinin ortaya konmasını ve fark edilmesini zorlaştırabilir” (Kadıoğlu, 2013, s. 106). Bireyler kendisini güvende hissettiği güçlü bir yapının içinde olduğunu bilmenin verdiği rahatlık ve huzurdan tatmin olurken, aynı zamanda birey olarak farklılıklarını ve biricikliğini koruma çabasına girerek özgürlük duygusunun tatminini arar. Böylece, modern dönem ve öncesinde bireyler için aidiyet algısı inşa sürecinde en temel etken olan güvenlik endişesi, günümüzde özgürlük faktörü ile yer değiştirmiş olur. Toplumsal aktörler varoluşsal güvenlik krizlerinden kurtularak yaşadığı toplum/topluluk içinde veya yeni iletişim kanallarıyla farklı bir coğrafyadan bireylerle girdiği sosyalizasyon süreçleri ile kendi eşsiz ve biricik aidiyet algısını inşa ederler. Böylelikle, günümüzde toplumsal aktörler için güvenlik endişesinden sonra özgürlük faktörü aidiyet algısı inşa sürecinde önemli bir özne olarak ortaya çıkmış olur.

3. ÇOKKÜLTÜRLÜ TOPLUMLARDA AİDİYET ALGISI İNŞA SÜREÇLERİ

Aidiyet algısı inşa sürecinde etkili olan faktörlerden bazıları (din, dil, etnik köken vb. gibi) dönemsel olarak baskın gibi görünse de durumsal özelliklerine bakıldığında ilk toplumlardan itibaren farklı toplum/topluluk yapılarında aidiyet algısını şekillendiren faktörler neredeyse hiçbir zaman aynı olmamıştır. Aynı dönemde var olan iki farklı toplumda, toplumsal kurumlar benzerlik gösterse dahi aidiyet algısı inşa sürecinde etkin olan faktör benzerlik göstermemiştir. Farklı toplumlarda aidiyet algısını şekillendiren faktörlerin değişiklik göstermesinin altında yatan nedenlere baktığımız da ise doğal yaşam koşullarından kaynaklanabileceği gibi (iklim ve coğrafi yapı vb.), toplumsal yapının kendine özgü bir siyasi veya dini örgütlenmeye sahip olması gibi sosyal de olabilir. Özellikle modern dönemde yaygın olarak toplumlarda benzer olan durum sadece tek bir faktör üzerinden aidiyet algısı inşa ediliyor olmasıdır.

İnsanlık tarihinin en önemli değişimlerinden biri “bilime duyulan güven ve onun bilgisini diğer alanlardan üstün tutmanın neticesinde” (Yardımcı, 2017, s. 34) özellikle 1960 yıllardan sonra artmaya başlayan ve günümüzde en uç noktalara ulaşan kitle iletişim ve ulaşım araçları teknolojisinde yaşanan gelişmelerdir. Yaşanan bu gelişmeler sonucunda küreselleşme ve mobilizasyon artmış ve sosyal ağlar genişlemiştir. Tüm bu değişimler sosyalizasyon süreçlerini

arttırmış ve çeşitlendirmiştir. Bu değişimler, toplumsal aktörleri ve dolayısıyla toplum/topluluk yapılarını da etkilemiştir. Bu durumun en temel göstergesi çokkültürlü toplum yapılarının ortaya çıkışı olmuştur. Günümüz toplumlarının büyük bir çoğunluğu her geçen gün daha fazla çokkültürlü bir yapıya bürünmekte ve artan mobilizasyon ve sosyalizasyon süreçleri sonucunda sınırlar arası dolaşım hız kazanmakta ve kültürler arası etkileşim düzeyi artmaktadır. Bütün bu yeni oluşumlar, toplumsal aktörler için farklı toplum/topluluk yapılarına daha kolay dâhil olabilme veya çıkabilme anlamına gelmektedir. Taylor (1996, s. 82) bu durumu şu şekilde açıklamıştır: “Toplumların daha fazla geçirgen bir yapıya sahip olması ve artan mobilizasyon süreçleri farklı toplum/topluluklardan bireylerin farklı ana akım toplumlara dâhil olması anlamına” gelmektedir. Örneğin Liu’nun (2011, s. 407) belirttiği gibi “ten rengine ve kültürel geçmişe dayalı belirli bir etnik gruba bağlı olan birey, her zaman etnik kültürel değer ve normlarına uygun davranmaz”. Ana akım toplum yapısı içinde varlığını sürdüren toplumsal aktörler mensubu oldukları topluluğun değer ve normlarından bağımsız olarak bireysel tercihleri sonucunda farklı toplum/topluluklara mensubiyet duyabilir. Bu durum özellikle günümüzde, çokkültürlü bir yapıya sahip olan toplumlar da yağın olarak görülmektedir.

Çokkültürcülük kavramının tarih sahnesine çıkmasındaki en temel etmen artan mobilizasyon süreçleri ve bu süreçler sonucunda yaygınlaşmaya başlayan uluslararası göçler olmuştur. Çokkültürcülük kavramında “önceliğin uluslararası göç kavramına verilmesinin nedeni ise politik çokkültürcülük anlayışının göçmen kültürlerin ana akım toplum ile adaptasyonu üzerinden tartışılmasından” kaynaklanmaktadır (Yanık, 2013, s. 43). Çokkültürcülük politikalarının ilk ortaya çıktığı ülkeler olan başta Kanada, Avustralya ve Amerika Birleşik Devletleri’nde çokkültürcülük kavramı farklı gruplarının (başta göçmen grupları) ana akım topluma adaptasyonuna yönelik politikalar üzerinden değerlendirilmiştir. Ancak çokkültürcülük, farklılıkların kutsanması olmayıp; “etnisite, din, dil, cinsiyet, kültür gibi etmenlerden dolayı aynı ana akım toplumda varlığını sürdüren bireylerin değer ve bu değerlere bağlı anlam(landırma) dünyalarının farklı olduğu gibi başka toplum/topluluklarda varlığını sürdüren bireylerin de değer ve anlam dünyalarının farklı olabileceğine” işaret eder (Anık, 2012, s. 100). Diğer yandan Kymlicka, çokkültürcülük kavramını etnik kimliğe vurgu yaparak açıklar. “Göçmenlerin herhangi bir önyargı veya ayrımcılık korkusu yaşamaksızın, etnik geçmişlerini gizlemeden topluma dâhil olabilmeleri” olarak ele alır (Kymlicka, 1998, s. 48). Bazı durumlarda ana akım toplum üyeleri, azınlık gruplarının üyelerine karşı bir dışlama, aşağılama veya farklılıklarından vazgeçirme yönünde eylemlerde bulunabilir. Kymlicka’a göre çokkültürcülük bu tür durumları engeller.

Küreselleşme kavramı günümüzde siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyolojik olarak farklı anlamlarda kullanılmakta ve çokkültürlü toplumların ortaya çıkmasında en önemli faktörlerden biri olarak görülmektedir. Birçok sosyal bilimci, küreselleşmenin aidiyet algılarını zayıflattığı ve toplumsal aktörlerin giderek daha zayıf aidiyet algılarına sahip olduğu yönünde tartışmalar ortaya atmıştır (Ritzer, 2011; Skey, 2010; Croucher, 2004). Bu tartışmaların temelinde küreselleşmenin aidiyet algıları üzerinde yarattığı etkinin her toplumda aynı olmadığı ve farklı toplum/topluluk yapılarında farklı etkiler yaratmış olması yatmaktadır. Bu argümanı şu şekilde genişletmek gerekirse; bazı azınlık gruplarında “yerel aidiyet biçimlerine olan mensubiyet artmakla birlikte, bu durum birçok farklı durumda küreselleşmenin felaketi olarak görülmektedir” (Geschier, 2011, s. 323). Bu durumun altında yatan temel neden hem ulusal hem de küresel ölçekte bireylerin daha yoğun şekilde mobilizasyon süreçlerine dâhil olmasıdır; bu sayede “toplumsal aktörler ait oldukları ve evlerinde (güvende) hissettikleri yerler hakkında daha fazla düşünme şansı bulmuşlardır” (Rios-Rojas, 2011, s. 65). Yoğun mobilizasyon ve küreselleşme süreçlerine maruz kalan bireyler kalabalık, büyük kentlerde daha fazla varoluşsal güvensizlik endişesi

yaşarlar. Bu durum bireyleri, aidiyet algısı inşa ettiği şeylere ve güven arayışını sorgulamaya yönlendirir.

Kimlik ve aidiyet algısı gibi toplumsal aktörlerin sahip olduğu her türlü farklılığa (bazı durumlarda bedensel engelli olmak gibi) göre değişiklik gösterebilen kavramlar, kültürel bağlamda belirli bir etkileşim durumunda bireyler tarafından oluşturulan, deneyimlenen ve iletilen yansıtıcı öz-imgelerdir. Kimlik ve aidiyet algısının, sosyalizasyon ve toplumsal aktörlerin bilişsel süreçleri sonucunda inşa edilmesi, çokkültürlü toplumlarda “kültürlerarası bir durumda yaşamını sürdüren azınlık konumunda olan grupların üyelerinin ana akım toplumun diğer üyelerinin istekleri veya kendi kararları ile varlıklarını ortaya koyma, tanımlama, değiştirme veya baskın kültüre meydan okumayı içeren bir etkileşim süreci” olarak tanımlanmaktadır (Ting-Toomey, 2005 aktaran Liu, 2011, s. 408). Bu noktada topluluk olarak ana akım toplum yapısı içinde var olabilme çabaları öncelikle bilişsel bir süreç olan tanımlamadan geçmektedir. Bireysel veya topluluk olarak bir tanımlama yapıldığında, bireyler yine sosyalizasyon süreçleri ile bu tanımlamayı değiştirebilir. Bu bağlamda topluluk olarak var olabilme ana akım topluma karşı bir meydan okuma olarak değerlendirilirken, aynı zamanda birey olarak kimlik ve aidiyet algısını tanımlama da topluluğa karşı bir meydan okumadır.

Ana akım toplum yapıları bünyesinde var olmaya çalışan azınlık grupları için bu tarz meydan okumalar merkezi başka yerde bulunan bir diaspora yaşamı sürdürmeleri anlamına gelmektedir. Kelime anlamıyla bir kopmuşluğu, dağılımlığı ifade eden diaspora, ana akım toplumun uzamının dışında yer alan örgütlenme biçimlerini ifade etmektedir. Günümüzde daha çok siyasi anlamıyla ön plana çıksa da bireylerin mekânsal olarak ayrı yerlerde olmasına rağmen zihinsel süreçler ile uzak oldukları ana akım topluma olan bağlarını sürdürmeleri olarak ele alınmaktadır. Zihinsel diaspora “bireyin zihninin, fiziki olarak bulunduğu uzamın ötesine geçerek sanal ortamlarda örgütlenmiş birimlere katılarak, sanal dünyada aidiyet algısı taşıdığı topluluğun içinde olmasıdır” (Seyhan ve Erciş, 2014, s. 4). Bu durum toplumsal aktörlerin içinde bulunduğu toplumdan “zihinsel anlamda bir kopma ve dağılma yaşadığına” işaret etmektedir (Elitaş ve Keskin, 2014, s. 183).

Toplumsal aktörler günümüz çokkültürlü toplum yapıları içinde bütün ve etkin olan ana akım yapının içinde kaybolmak bir diğer ifadeyle öznelliğini (bireyselliği) ortaya koyma imkânlarından uzak kalmak istemezler. Bu bağlamda içine doğdukları veya sonradan dahil oldukları ana akım topluma uyum ve adaptasyon sağlamanın dışında aidiyet algısı inşa etmemesi veya edememesi zihinsel diaspora bağlamında kökenlerine olan bağlılığını veya bir başka yönüyle farklı etmenlerden kaynaklı aidiyet algısı inşa ettiği diğer toplum/topluluklara olan aidiyetini güçlü tutar. Çokkültürlü toplum yapıları önceki dönemlerde olduğu gibi bireylerin bu farklı toplumlara olan aidiyet algısını değiştirmeye yönelik politikaları benimsemediği için bireyler içinde bulunduğu ana akım toplum yapısında varlığını sürdürürken farklı bir topluluğa aidiyet algısı inşa eder ve bu aidiyet algısını farklı şekillerde (yardımlaşma veya dayanışma dernekleri ve sosyal ağlarda oluşturulan gruplar gibi) güçlü tutar. Bu sayede birey tam anlamıyla bir kopuş yaşamaz. Zihinsel anlamda oluşturulan diaspora varlığını sürdürme imkânı bulur. Bu bağlamda çokkültürlü toplum yapıları içinde farklılıkların sürdürülmesi ve asimilasyon süreçlerinin sona ermesi gibi toplumsal aktörlerin kendi olabilmelerine imkân sağlamanın desteklenen bir durumken; ana akım toplum yapılarının çokkültürlü olması farklı gruplarının ana akım topluma aidiyet algısı inşa etmesini zorlaştıran bir etmen olarak ortaya çıkmaktadır. Çokkültürlü toplumlarda ana akım toplum içinde uyum ve bütünleşmeyi sağlayabilmesi açısından farklı azınlık gruplarının aidiyet algısı inşa etmesi gerek şarttır. Aksi takdirde bu durum ana akım toplum için sorun teşkil eden (ayrılıkçı hareketler ortaya çıkabilir) bir hal alabilir.

Çokkültürlü toplum anlayışı ile birlikte ana akım toplumun çıkarları doğrultusunda toplumsal aktörlerin özgünlüğünü feda etmemesi gerektiği ve her bireyin yaşamının bir diğeri kadar önemli olduğu anlayışı giderek yaygınlaşmaktadır. Bireylerin sahip olduğu farklılıklar ana akım toplum yapısı içinde kültürel çoğulculuğu simgelemektedir. Ancak Kymlicka'nın da ifade ettiği gibi "eğer bireyler ana akım toplum yapısı içindeki veya farklı toplumlardaki azınlık gruplara yönelik güçlü bir kimlik duygusu taşıyorsa, bu bireyler için derin ayrılıklar ve heyecan verici kılmalar yaşamaları mümkündür" (Kymlicka, 2015, s. 317). Çokkültürlü toplum yapılarında yine de ana akım toplumun üyeleri için azınlık grupları farklılıklarını sürdürme noktasında her zaman kontrol edilmesi gereken gruplardır. Tüm bu farklılıkları sürdürme noktasında azınlık gruplarını kontrol edecek güç ana akım toplum üyelerinde olmalıdır. Bu bağlamda çokkültürlü toplum yapılarında azınlık (farklı altkültür grupları) konumunda olan grupların ana akım topluma uyum sağlaması bütünleşmeden farklıdır. Ana akım toplum; yalnızca bireyleri tekil olarak değil, farklı grupları da kimlikler, çağrışımlar, diaspora bağlantıları dahil olmak üzere aidiyetler düzeyinde de tanır. Konuralp'in (2018, s. 144) belirttiği gibi "kimlikler dil, din, milliyet, ırk, sınıf ve toplumsal cinsiyet gibi temel öğelerin özgül bileşimiyle ucu açık olarak inşa edildiğinden, kimlikler öznellik ve öznelarasılık arasında bir gerilimi barındırır ve bu gerilim evrensellikten yalıtılmış bir tikellik dayatır". Toplumsal aktörler girmiş oldukları özgün sosyalizasyon ve mobilizasyon süreçlerinin yapısına bağlı olarak, ortak bir paylaşım imkân vermeyen kimlik ve aidiyet algısına sahip olabilirler. Bu durum bireylerin ana akım topluma aidiyet algısı inşa etme sürecini dolayısıyla ana akım toplumla uyum ve bütünleşmesini zorlaştırır.

Çokkültürcülük, toplulukların "her yönüyle birbirlerinden farklı olabileceklerini, bu nedenle toplumsal manzaraya farklı şekillerde dâhil olabileceklerini temsil eder" (Çağırkan, 2017, s. 9). Bu durum "farklı toplum yapılarında azınlık konumunda olan grupların modern öncesi dönemde olduğu gibi tek bir şablona göre aidiyet algısı inşa etmemeleri ve aidiyet algısı inşa ettikleri (bütünleştikleri) toplumu çeşitli şekillerde değiştirecekleri" anlamına gelmektedir (Modood, 2007, s. 78). Ancak ulus devlet anlayışının hâkim olduğu toplum yapılarında çokkültürcülük uygulamalarının "çoğulcu bir iklimde, uyum ve barış içinde yaşamayı değil; farklı milliyetçiliklerin birbirlerini üstünlük kurma ya da ayrılıkçı hareketleri ateşleme" (Konuralp, 2018, s. 144) gibi etkileri olduğu tartışılmıştır. Çokkültürcülüğün farklı grupları bünyesinde barındıran ana akım toplum yapıları için bir uyum ve bütünleşme getirmesinden ziyade, bu grupların ayrılıkçı hareketler içine girerek özerklik talep etmeleri gibi bütünleşmeden uzaklaştırdığı öne sürülmüştür. Çokkültürlü toplum yapılarında farklı grupların birbirine üstünlük kurma veya belli grupların ayrılıkçı hareketlere başvurmalarını önlemek için toplumsal yapı içinde siyasi örgütlenmeler farklı gruplara ve ana akım toplumun üyelerine karşı tarafsızlığını koruması son derece önemlidir. Çokkültürlü toplumlarda farklı grupların ana akım topluma aidiyet algısı inşa etmesi bir asimilasyon süreci değildir; azınlık grupları kökenlerinden gelen farklılıklarını koruyarak ana akım topluma aidiyet algısı inşa edebilmesi, çokkültürlü toplum yapısının sağlamış olduğu yeni bir 'aidiyet algısı inşa etme' yoludur. Bu yeni aidiyet algısı inşa etme yolu günümüz toplumlarında hibrit aidiyetlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

4. HİBRİT AİDİYETLER VE DEĞİŞEN BİZ VE ONLAR ALGISI

Bireylerin toplum/topluluk içinde varlıklarını ortaya koyabilmeleri için zihinlerinde belirli bir benlik taşımaları gerekmektedir. Benlik algısı inşa sürecinde, bireylerin toplumsal yapı içinde topluma/topluluğa inşa ettiği/edemediği aidiyet algıları son derece etkilidir. Benlik inşa sürecinde, genel olarak toplumsal aktörlerin mensubiyet duyduğu milliyet bağı, içerisinde bulunduğu toplumsal gruplar, yaşamını ve algılarını şekillendiren kültürel çevresi, değerler sistemi olarak dini inançları ve sahip olduğu anavatan algısı gibi toplumsal yapıda bütünleştirici

işlevi olan faktörler belirleyici olmaktadır. Bireylerin aidiyet bağımlı da ifade eden bu unsurlar; “bir taraftan bireyin neye, nereye ve nasıl ait olduğunu ifade ederken, bir diğer yandan ‘kim’ olduğunun da cevabını vermektedir” (Göker, 2015, s. 77).

Ulus devletlerin yoğun olarak görüldüğü modern dönemde “toplumsal aktörlerin etnik bir gruba aidiyet algısı inşa etmesi veya özdeşleşmesi bireysel seçimlerden çok toplum veya topluluğun sağlamış olduğu ‘faydaların’ etkisinde oluşan ve kısmi de olsa zorunlu bir durumdur” (Liu, 2011, s. 407). Modern dönemde ulus devletlerin temeli etnisite algıları, ortak bir soy, dil, ahlak, kültür ve ideoloji çerçevesinde paylaştıkları inanç ve düşüncelerden oluşmaktaydı (Bottomley, 1997, s. 45). Bu dönemde bireyler farklı grup ve toplumlarla karşılaştıklarında doğuştan getirdikleri (etnik köken gibi) ve sonradan içine doğdukları toplum veya topluluk ile girdikleri sosyalizasyon süreçlerini sonucunda öğrendikleri dil, kültür, din vb. gibi aidiyet algısını şekillendiren faktörlerden vazgeçmeme hususunda daha ısrarcı olmuşlardır. Bu vazgeçmeme sonucunda toplumsal aktörlerin aidiyet algısı, toplum veya topluluk bazında biz ve onlar olarak bir ayrıma uğramıştır. Biz ve onlar olarak ayrıldığında, toplumsal aktörler aidiyet algısı inşa ettiği toplum veya topluluğa bağlı kalarak farklı topluluklarda/toplumlarında varlığını sürdürmesine rağmen sahip olduğu farklılıkları sürdürme noktasında daha yoğun çaba göstermiştir. Bireylerin sahip olduğu farklılıklara olan bağlılıklarının sembolik işaretleri anadil, doğum yeri, kültürel gelenek ve görenekler, kıyafetler, değerler, deneyimler ve anma günleri vb. gibi etnik kimliklerini (Zevallos, 2008, s. 34) ve etnisite temelli aidiyet algılarını temsil eden özdeklerdir. Bu özdekler topluluk içinde tüm üyeleri bir arada tutar ve onlara kimlik ve aidiyet algısı kazandırır. Bir başka ifadeyle paylaşılan farklılıklar topluluk içinde üyelere biz algısı verir. Genel olarak azınlık konumunda olan grupların sahip olduğu, onu diğer gruplardan farklılaştıran faktörler sayıca az olarak görülebilir, ancak bu az olan faktör/faktörler daha belirgindir ve toplumsal aktörler sahip oldukları bu farklılıklarından vazgeçme noktasında son derece isteksizdir.

Toplumsal aktörlerin biz algısının belirgin olması aynı zamanda bireylere bir ‘kimlik’ algısı da verir. Bu bireyin sosyal kimliğidir ve onun sosyal sistemdeki aidiyetlerinin bütünüyle özellik kazanır: “bir cinsiyet sınıfına, yaş grubuna, sosyal sınıfa, ulusa vb. gibi aidiyet bireylerin sosyal kimliğini oluşturur” (Cuche, 2004, s. 155). Sosyal kimlikler hem içermeyi hem de dışlamayı bünyesinde barındırır. Sosyal kimlik belli faktörler üzerinden aynılık taşıyan gruba bir kimlik vererek içermeyi sağlar. Diğer yandan, kimlik vererek içerdiği grubu diğerlerinden ayırır ve grubun üyelerini diğer grupların üyelerinden farklılaştırır. Bu bağlamda “biz ve onlar algısı sosyal kimlik ve aidiyet algıları üzerine kurulu kategorileşme halidir” (Cuche, 2004, s. 115). Grup aidiyeti temelinde oluşan kolektif kimlikler, beraberinde bağlanmayı ve bütünleşmeyi getirir. Sosyal ilişkilerin devamlılığının sağlanmasında sosyal kimlik, insanları bir arada tutan bir sosyal bağ ve çimento işlevi gösteren bir nitelik taşır. Bu bağlamda sosyal kimlik bireylerin biz algısını güçlendiren en önemli faktörlerden biridir.

Çokkültürlü toplumlarda farklı aidiyet algılarının ortaya çıkması ve toplumsal aktörlerin ‘biz’ ve ‘onlar’ algısının değişmesinin nedeni ise bireylerin toplumsal gerçekliğe dayalı kültürel kodlarının giderek etkisini kaybetmesi ve etkisini kaybeden kodların yerine geçen kodların makineler aracılığıyla üretilmesi ve bunun sonucunda da aidiyet algısı odaklarının değişmesidir. Değişen aidiyet algısı odakları, artan mobilizasyon ve genişleyen sosyalizasyon süreçleri sonucunda farklılaşmıştır (çeşitlenmiştir). Toplumsal aktörler aile ve içine doğdukları toplum/topluluklardan öğrendikleri kültürel kodlardan bağımsız olarak, geçirdikleri sosyalizasyon süreçleri sonucunda aidiyet algılarının odağını kendileri belirlemeye başlamışlardır. İlk toplumlardan itibaren sosyalizasyon sürecinin en önemli noktası olan yüz yüze iletişim ve dar anlamda oluşturulan biz algısının yerini, sosyal ağlar aracılığıyla kurulan iletişim ve mekândan bağımsız olarak farklı odak

noktaları üzerinden inşa edilen biz algısına bırakmıştır. Bu yeni ortaya çıkan “sosyal ağlar, elektronik posta, dijital ortamda gönderilen direk mesajlar, sanal arkadaşlık grupları, oyun odaları vb. gibi internet uygulamaları aracılığıyla üyelerine arkadaşlık ve bilgi paylaşımı sağlayarak aidiyet hissi veren sanal ağlardır” (Haberli, 2012, ss. 124-125). Tamamen bireylerin kendi tercihleri ile dâhil oldukları veya çıktıkları bu sanal topluluklarda, toplumsal aktörler zaman, mekân, dil, din, kültür gibi modern dönemde aidiyet ve kimlik algılarını belirleyen kavramlardan bağımsız olarak farklı kavramlar üzerinden sahip oldukları farklılıklara bağlı olarak aidiyet algısı inşa edebilirler.

Toplumsal aktörlerin toplumsal yapı içinde görece dar bir çevrede diğer bireylerle doğrudan bir sosyalizasyon sürecine girmeden, zihinsel süreçlerle sanal dünyada ve görece daha geniş bir dijital ortamda kurduğu ilişkiler aidiyet algısını şekillendirmektedir. Bu durum sonsuz sayıda farklı toplulukların ve buna bağlı olarak da sonsuz sayıda aidiyet algısının inşa edilmesine imkân verir. Bu bağlamda sanal grup veya toplulukların ortaya çıkmasında etkili olan araçların sunduğu imgeler günümüz toplumlarında toplumsal aktörlerin aidiyet algısının boyutlarını ve yapısını değişime uğratmıştır. Toplumsal aktörler gündelik iletişim pratiklerinin büyük bölümünü sanal ortamda yaratılan anlam ve imgeler aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Sanal ortamın sağlamış olduğu çoğulcu anlayışlar bireylerin bu çoklu değişkenler arasında kendi eşsiz hibrit aidiyet algısını inşa etmesine imkân vermektedir. Hibrit kelimesinin anlamı Oxford İngilizce Çevrimiçi Sözlüğünde; “iki farklı elementi birleştirerek yapılan (ortaya çıkan) bir şey” olarak verilmiştir. Burada vurgulanan en önemli nokta; farklı elementlerin bir araya gelerek oluşturduğu yeni bir şey olma durumudur. Hibrit aidiyetlerin inşasında toplumsal aktörler, farklı kavramları, olguları, durumları birleştirerek girdikleri sosyalizasyon süreçleri sonucunda hibrit aidiyet algılarını inşa ederler.

Toplumsal aktörlerin sanal ortamda yarattıkları hibrit aidiyet algıları aynı zamanda köklerinden kopan, yersiz-yurtsuzlaşan ve yalnızlaşan bireyin hayatını yeniden anlamlandırma çabasının bir görünümüdür. Çokkültürlü toplumlarda değişen iletişim kanallarıyla birlikte bireylerin farklı ilgi alanları ve ihtiyaçları doğrultusunda ürettikleri imgeler hızlı bir değişim ve dönüşüm sürecinden geçmektedir. Bu durum toplumsal aktörlerin aidiyet algılarının sürekli olarak yeniden inşa edilmesine ve hibrit aidiyet(lerin) ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sosyalizasyon süreçlerinin yüz yüze, belirli bir mekânda ve zamanda gerçekleştiği dönemden; bloglar, oyun siteleri, alışveriş siteleri, haber portalları ve sosyal medya gibi sanal ortamlarda, mekândan ve zamandan bağımsız olarak yüz yüze aynı ortamda bulunmadan ve bireylerin farklılıklarını koruyarak; farklı gündelik aktivitelerini siber uzamlar aracılığıyla gerçekleştirmesi hibrit aidiyet algılarını ortaya çıkaran en önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum bireylerin aidiyet algısı inşa sürecinde gerçeklik algısının değişmesine ve gerçeklik algısının somut olmaktan uzak, sanal ortamda yaratılan bir gerçeklik algısına doğru evrilmesi anlamına gelmektedir.

Bireyin gerçek toplumsal bağlamdaki aidiyeti, reel toplumsal pratikler sonucunda organize olmuş yapılar odağında şekillenmektedir. Ancak günümüz toplumlarında ortaya çıkan makine kodlara dayalı aidiyet algıları aynı zamanda soyutlaşan toplumsal kodlar yaratmıştır. Bu durum sonucunda toplumsal aktörlerin farklı odaklara bağlı olarak aidiyet algıları inşa etmesi, bireyin aidiyetini gerçeğe bağlı olmaktan çıkarmıştır. Sanal olarak oluşturulan aidiyet kodları toplum yapılarının üzerinde kendine özgü farklı bir aidiyet algısı inşa sürecinden geçerek oluşturulmaktadır. Bu bağlamda makineler (akıllı telefonlar, bilgisayar, tablet, sosyal medya vb. gibi) aracılığıyla yaratılan kültürel kodların ortaya çıkardığı sanal toplumsal oluşumlarda sanal aidiyet algıları arız olmaktadır. Bu sanal aidiyet algıları çoğulcu niteliktedirler; zaman, mekân, milliyet, din farkı gözetmeksizin farklı bireyleri bir noktada buluşturabilirler. Bu anlamda

çoğulculuğu önceleyen sanal örgütlenmeler, diğer yandan farklı toplumlarda dağınık halde bulunan etnik grupların zaman ve mekândan bağımsız olarak sanal ortamlarda etnik kimlikleri üzerinden örgütlenmelerine imkân da sağlamaktadır. Bu yönüyle küresel ölçekli yazılı ve görsel medyanın internet ortamına taşınması ile birlikte farklı ana akım toplum yapılarında varlığını sürdüren azınlık grupları kendi kültür, dil, etnisite, din gibi farklılıkları üzerinden sanal ortamlarda örgütlenerek ve vatan olarak gördükleri ülkeye sanal aidiyet algıları inşa ederek kökenleri ile olan bağlarını hiçbir zaman koparmamışlardır. Bu yönüyle sanal aidiyet algıları çoğulcu olmanın yanında, bireyleri tikelletiren ve daha fazla köken sorgulamasına yönelten bir etkisi olmuştur.

Aidiyet algılarının değişmesinde en önemli kırılma, modern bireylerin gündelik yaşam pratikleri artık sanal uzamda gerçekleşmeye başlamasıdır. Bu bağlamda düşünüldüğünde farklılaşan yeni aidiyet algıları toplumsal aktörlerin değişen ‘gerçeklik algısı’ içinde soyut olarak zihinlerde ve dijital ortamda yaratılan kodlara mensubiyetini göstermektedir. Küreselleşme ile birlikte günümüzde toplumsal aktörlerin giderek yersiz-yurtsuzlaşması ve dijital ortamda yaratılan sanal gerçeklikler sonucunda toplumsal gerçeklik algılarının değişmesi, bireylerin toplum/topluluk içinde ana akım aidiyet algılarından farklı olarak kendi hibrit aidiyet algısını yaratmasına ve yine içinde bulunduğu “grup veya topluluktan bağımsız olarak ‘biz’ algısı (dijital veya zihinsel) oluşturmasına imkân vermiştir” (Elitaş ve Keskin, 2014, s. 163). Bu bağlamda, küreselleşme ‘biz’ ve ‘onlar’ algısı arasındaki farklılıkları derinleştirmiştir.

Modern dönemde ve öncesinde geniş topluluklar halinde ve daha az ‘biz’ algısı oluşturulurken, günümüz çokkültürlü toplumlarında aynı toplumsal yapı içinde veya mekânsal birliktelik olmadan sınırsız sayıda ve küçük gruplar halinde daha fazla biz algısı oluşturmak mümkündür. Farklılaşan biz algısı bireylerin ilk olarak zihinlerinde inşa ettiği aidiyet algılarının değişmesine ve daha fazla sayıda yeniden inşa edilebilen hibrit aidiyetleri ortaya çıkarmıştır. Bu durum genç kuşaklarda daha yoğun görülmektedir çünkü günümüz toplumlarında belli bir sosyal gruba ait olma isteği genç kuşaklarda daha yaygındır. Özellikle kişiliğin oluşmaya başladığı ergen dönemlerinde henüz birey olarak kendini ortaya koyamamış, hayat tecrübesi eksikliği nedeniyle hayat amacını belirleyememiş, değerlerini oluşturamamış, farklı tecrübeler deneyimleyerek ilgi alanlarını belirlemeye çalışan genç kuşaklar aidiyet algısı ihtiyacını daha yoğun hissederler. Genç kuşakların önceki dönemlerde olduğu gibi aile kurumu ve toplumun içinde sosyalizasyon süreçleri ile hazır buldukları aidiyet algısı, günümüz toplumlarında gençlere hazır olarak sunulmamaktadır. Bu bağlamda genç kuşaklar “toplum veya topluluk içinde zayıflayan birincil ilişkileri ve aileden bağımsızlaşma süreci ile birlikte farklı sosyal gruplara aidiyet algısı inşa ederek kendini ispat etmeye çabalarlar” (Kadioğlu, 2013, s. 106). Genç kuşaklar aidiyet algısı inşa sürecinde, ana akım toplumdan bağımsız olarak tamamen kendi ilgi alanları, hobileri, arkadaş grupları, farklı cinsiyet algıları, müzik tarzları vb. gibi çok fazla çeşitlilik gösterebilen faktörler üzerinden oluşturulan gruplara hibrit aidiyetler inşa edebilirler. Hibrit aidiyet algılarının temelinde din, dil, kültür, etnisite gibi genel kapsayıcılığı daha geniş olan kavramlardan ziyade bireylerin kendi tercihleri üzerinden, kapsayıcılığı daha dar olan (bir müzik grubu, film karakteri, sporcu, çevrimiçi oyun vb. gibi) ve görece yeni olan faktörler üzerinden hibrit aidiyet algıları inşa edebilirler. Hibrit aidiyet algısı inşa sürecinde köken, dil, din gibi ana akım toplumun temelinde yer alan etmenler etkili olmadığı için hibrit aidiyetler inşa edilirken bireylerin aynı toplumun üyesi olup olmadığı, cinsiyeti, dini, dili, ten rengi gibi ayrıştırıcı etmenlerin bir etkisi olmayacaktır. Örneğin birey mülteci olarak göç ettiği bir toplumda kökeninden dolayı sahip olduğu tüm farklılıkları koruyarak ana akım toplum içinde hibrit aidiyet algısı inşa edebilir. İnşa ettiği hibrit aidiyet algısı küçük bir topluluk olsa dahi ana akım toplumu oluşturan topluluklardan biri

olacaktır. Bu bağlamda birey ana akım topluma dolaylı olarak da olsa bir aidiyet algısı inşa etmiş olur.

Toplumsal aktörlerin tamamen kendi tercihleri sonucunda inşa ettiği hibrit aidiyetler topluluk olarak biz algılarını da değiştirmiştir. Ana akım toplum yapısı içinde var olan bütün farklı gruplar kendilerini müzik tarzları (punk grupları veya elektro müzik), giyim (motosiklet gruplarının giydiği özel kıyafetler), spor (takım formaları) gibi farklı biçimlerde diğer gruplardan ayırırlar. Bu grupların üyeleri arasında aidiyet algısı inşa edilen grubun sağlamış olduğu kimlik dolayısıyla bir içirme ve bu üyelerin diğer grupları ötekileştirmesi söz konusudur. Burada hibrit aidiyet algısı inşa edilen topluluğun üyeleri için giyilen takım forması bir askeri üniforma, dinlenen müzik bir dinsel mana ve giyilen kıyafetler bir kültürün ögesi olarak anlamlandırılmaktadır. Çokkültürlü toplum yapılarının sağlamış olduğu çoğulculuk içinde toplumsal aktörler sahip olduğu her türlü farklılığa ait diğer bireylerle tanışma, bir araya gelme ve topluluk olma imkânı bulmuşlardır. Sahip olunan veya sosyalizasyon süreçleri sonucunda sahip olunacak olan her türlü farklı düşünce, ideoloji, yaşam tarzı, serbest zaman aktiviteleri gibi etmenler üzerinden oluşturulan topluluklar kendi biz algılarını yaratır. Aynı zamanda bu toplulukların üyeleri arasında ortak bir biz algısı ve tüm farklılıkları kapsayan ortak bir hibrit aidiyet algısı yaratılır.

5. SONUÇ

Aidiyet kavramı insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahiptir. Toplumsal aktörler her dönemde farklı faktörler üzerinden aidiyet algısı inşa süreçlerinden geçmişlerdir. Aidiyet algısı inşa sürecinde sosyalizasyon kavramı aidiyet algısını belirleyen en önemli etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyler bir topluluğa/topluma aidiyet algısı inşa ederken o topluluğun/toplumun temel niteliklerini içselleştirir ve bu sayede toplumsal yaşamda daha kolay varlığını sürdürür. Bu bağlamda, ilk toplumlardan günümüze kadar toplumun değer yargıları, kültürü, dini, dili gibi kapsayıcılığı son derece geniş olan etmenler aidiyet algısı inşasında girilen sosyalizasyon süreçlerinin temelini oluşturmuştur. Ancak, ilk toplumlarda dar bir sosyalizasyon çevresi olan toplumsal aktörlerin aidiyet algısı inşa etmesi daha kolay ve basit bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

Modern dönemde ve sonrasında yaşanan toplumsal değişimler bireylerin sosyalizasyon süreçlerine girdiği toplumsal çevreyi önce genişletmiş ve daha sonra mekân ve zamandan kopararak değiştirmiştir. Bireylerin modern dönemde ve öncesinde aynı toplum yapısı, zaman ve mekânda girmiş oldukları sosyalizasyon süreçleri artık farklı toplum, zaman ve mekânda gerçekleşmeye başlamıştır. Bu durum aidiyet algısı inşa sürecinin en önemli kavramı olan sosyalizasyon süreçlerini değiştirdiği gibi aidiyet algısı inşa sürecini de değiştirmiştir. Bireylerin toplumsal yapı içinde görece hazır buldukları veya ana akım toplumun üyeleri ile girdikleri sosyalizasyon süreci sonucunda inşa ettikleri aidiyet algısı artık bireysel tercihler ve tecrübeler sonucunda inşa edilmeye ve daha sonra tekrar inşa edilmeye başlanmıştır.

Günümüzde gelişen teknoloji sayesinde kitle iletişim ve ulaşım metotları artmış ve makine kodlar aracılığıyla sanal ortamda sonsuz sayıda topluluk ve bu topluluklara inşa edilen hibrit aidiyetler ortaya çıkmıştır. Bu hibrit aidiyetler genel olarak bireylerin kendi tercihleri ile inşa edilen ve yaşamları boyunca farklı nedenlerden dolayı geçirdikleri değişimlerden etkilenerek yeniden inşa edilen mensubiyet şeklidir. Bu yeni durum, aidiyet algısı inşa süreçlerinin son derece karmaşık bir hal almasına neden olmuştur. İlk toplumlarda ve modern dönemde belirli temel kavramlar ve tek bir faktör üzerinden inşa edilen aidiyet algısı, günümüzde ana akım toplum bünyesinde yer alan her bir azınlık grubunun oluşturduğu topluluklarda farklı faktörlerin bir araya gelmesiyle inşa edilen hibrit aidiyetlere dönüşmüştür.

Hibrit aidiyet algılarının ortaya çıkmasında etkili olan kavramlar küreselleşme, artan mobilizasyon süreçleri, internet kullanımının yaygınlaşması, sanal toplulukların ortaya çıkışı ve en önemlisi uluslararası göçlerin yaratmış olduğu yersiz-yurtsuzlaşmadır. Uluslararası göçler toplum yapılarının giderek daha fazla çokkültürlü bir yapıya bürünmesini ve ana akım toplum yapısı içinde daha fazla ve farklı grupların bir arada yaşamasını zaruri kılmıştır. Bu azınlık grupları kendi bünyesinde farklı köken, din, kültür, dil, etnisite vb. gibi gelen bireyleri bünyesinde barındırır. Bu gruplar ortak bir faktör üzerinden sahip oldukları tüm çeşitliliğin ötesinde birliktelik kurarlar ve kendi aralarında ortak bir 'biz' algısı inşa ederler. Bu biz algısı toplumsal aktörlerin geçirmiş olduğu sosyalizasyon süreçleri ve değişen aidiyet algısı inşa odakları sonucunda oluşturulur ve yine bu süreçlere bağlı olarak tekrar inşa edilir. Bu biz algısının önceki dönemlerde inşa edilen biz algısından farklı ise varoluşsal güvensizlik temelinde değil, tamamen bireylerin özgür iradeleriyle oluşturduğu algı üzerine kurulu olmasıdır. Çokkültürlü toplum yapılarında oluşturulan farklı altkültür gruplarının (etnisite, spor, film, müzik, tanınmış kişilerin fanı olma, engelli olma, cinsel yönelim gibi) üyeleri sahip olduğu farklılıklar üzerinden hibrit aidiyet algısı inşa ettiği grubunun üyeleri arasında biz algısı oluştururken, aynı zamanda diğer grupları onlar olarak görür. Farklı kavramlar üzerinden inşa edilen hibrit aidiyet algıları toplumsal aktörlerin biz ve onlar algısını da değiştirmiş olur.

KAYNAKÇA

- Anık, M. (2012). *Kimlik ve çokkültürcülük sosyolojisi*. İstanbul: Açılım.
- Bauman, Z. (2010). *Identity*. Cambridge: Polity Press.
- Bilgin, N. (1999). *Kolektif kimlik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bottomley, G. (1997). Identification: ethnicity, gender and culture. *Journal of Intercultural Studies*, 18, 41-48.
- Castells, M. (2008). *Ağ Toplumunun yükselişi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Caxaj, C.S. ve Berman, H. (2010). Belonging among newcomer youths: intersecting experiences of inclusion and exclusion. *Advances in Nursing Science*, 33(4), 17-30.
- Croucher, S. (2004). *Globalisation and belonging: the politics of identity in a changing world*. Lanham: Rowman and Littlefield Publishers.
- Cuche, D. (2004). *Sosyal bilimlerde kültür kavramı*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Çağırkan, B. (2017). Being immigrant and the understanding of sense of belonging and ethnic identity: the example of Ahiska Turks. *Istanbul University Journal of Sociological Studies*, 56(2), 1-19.
- Durkheim, E. (1951). *Suicide: A study in sociology*. Newyork: The Free Press.
- Elitaş, T. ve Keskin, S. (2014). Sanal aidiyet bağlamında zihinsel diaspora: Facebook örneği. *Atatürk İletişim Dergisi*, 7(1), 161-186.
- Geschiere, P. (2011). Autochthony, Citizenship, and Exclusion-Paradoxes in the Politics of Belonging in Africa and Europe. *Indiana Journal of Legal Studies*, 18(1), 321-339.
- Göker, G. (2015). *Göç, kimlik, aidiyet: kültürlerarası iletişim açısından İsveçli Türkler*. Konya: Literatürk.
- Haberli, M. (2012). Yeni bir örgütlenme biçimi olarak sanal cemaatler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3, 118-134.

-
- Hybrid. Oxford Online Dictionary (t.y.). Erişim adresi: <https://www.lexico.com/en/definition/hybrid>
- Kadioğlu, Z. K. (2013). Kitle iletişim araçlarının şekillendirdiği sosyal kimlikler ve aidiyet duygusu ekseninde tüketici davranışları. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 45(2), 101-114.
- Konuralp, E. (2018). Kimliğin etni ve ulus arasında salınımı: çokkültürcülük mü yeniden kabilecilik mi? *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 13(2), 133-146.
- Kymlicka, W. (1998). *Finding our way: rethinking ethnocultural relations in Canada*. Toronto: Oxford University Press.
- Kymlicka, W. (2015). *Çokkültürlü yurttaşlık*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Levett-Jones, L., Lathlean, T., Maguire, J. ve Margaret, M. (2007). Belongingness: a critique of the concept and implications for nursing education. *Nurse Education Today*, 27, 210-218.
- Liu, S. (2011). Acting Australian and Being Chinese: Integration of ethnic Chinese business people. *International Journal of Intercultural Relations*, 35, 406-415.
- Modood, T. (2007). *Multiculturalism: A civic idea*. Cambridge: Polity Press.
- Rios-Rojas, A. (2011). Beyond delinquent citizenships: immigrant youth's (re)visions of citizenship and belonging in a globalized world. *Harvard Educational Review*, 81(1), 64-94.
- Ritzer, G. (2011). *Globalisation: The essential*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Ritzer, G. (2008). *Sociological theory*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Seyhan, S. ve Erciş, M. S. (2014). Genç kullanıcıların sosyal paylaşım ağlarına yaklaşım düzeyleri arasındaki ilişki. *Atatürk İletişim Dergisi*, 7, 1-14.
- Skey, M. (2010). A sense of where you belong in the world: national belonging, ontological security and the status of the ethnic majority in England. *Nations and Nationalism*, 16(4), 715-733.
- Taylor, C. (1996). *Çokkültürcülük*. Amy Gutman (Yay. haz.). İstanbul: YKY.
- Yanık, C. (2013). Etnisite, kimlik ve milliyetçilik kavramlarının sosyolojik analizi. *Kaygı*, 20(1), 225- 237.
- Yardımcı, A. B. (2017). Strong programme against scientific knowledge and its autonomy. *Possible Düşünme Dergisi*, 6(11), 34-40.
- Zevallos, Z. (2008). You have to be Anglo and not look like me: Identity and belonging among young women of Turkish and Latin American backgrounds in Melbourne, Australia. *Australian Geographer*, 39, 21-43.

SUMMARY

The understanding of belongingness and identity are not built on a single factor, including in the primitive societies where socialisation processes were relatively narrow and differed not only from society to society but even within the same community. Changes in societies or communities also affect individuals. Socialisation processes, including the structural characteristics of the society or community, are the most significant factors that shape the understanding of identity and belongingness. In this context, the characteristic of social interactions that social actors are involved in throughout their lives is a crucial breaking point in the differentiation of the understandings of belongingness. The increase in social interactions does not allow individuals to have a sense of identity and belongingness that is built on a single factor throughout their lives.

Social institutions teach the structural codes of the society or community to their new members from the first moment, in which they join the community. These codes are the most significant factors that make it easier for individuals to adapt to and integrate with society. Since these codes, which are the basis of the social order, provide a sense of trust in the social structure, adapt to the social life in society and, most importantly, build a sense of belongingness to the mainstream society for the individuals. Besides, social actors integrate with society as a result of these processes. While the processes of constructing the perception of harmony, integration and belongingness of individuals are realised through concepts such as language, religion, culture and nationality which have a broad scope in the primitive societies, this perception of belongingness which inclusion the whole society or community brings a holistic understanding of 'us'. The holistic understanding of 'us' provide individuals with a sense of existential trust in their community. This minimises the security concerns of social actors. In this way, individuals have a sense of confidence within the community, far from existential insecurity. Moreover, people who have a sense of confidence are seeing themselves as part of mainstream society.

After the modern era, changing holistic approaches were replaced by more micro-scale and individual-centred understanding of identity and belongingness. Since the social actors build their understanding of belongingness according to the socialisation processes, the multicultural society structure, which is the most fundamental difference of contemporary societies, has caused the individuals' understanding of belongingness to differentiate. Increased mobilisation, socialisation and internationalisation processes have allowed societies to move away from holistic understanding and to create a more micro-scale understanding of belongingness within the social structure. In multicultural societies, since individuals build their own understanding of belongingness independently in the society/community in which they were born or migrated. Also, their understanding of belongingness has changed from being holistic to being more micro-scale and community-based. In this context, the changes that occur in social life have an effect on individuals' understanding of communication, society/community, nationality, nation, culture, and so on. In contemporary multicultural societies, the understanding of belongingness which is including individual and community's understanding of belongingness, has become extremely complicated. Therefore, the understanding of belongingness has been changed and become hybrid belongingness. Hybrid belongingness represents the processes of social actors' understanding of belongingness that lasts throughout their lives. In the process of building a sense of belongingness, the factors underlying the mainstream society, such as origin, language, religion, whether individuals are members of the same society, gender, religion, language and skin colour, will not have any effect. Hybrid belongingness builds as a result of individuals' own efforts and desires, and also it can only be changed by individuals themselves. On the other hand, the spread of micro-scale perceptions of belongingness may make it challenging to build a sense of

belongingness to the mainstream society. In this case, since individuals cannot live in harmony and integration with the mainstream society, this situation can increase disorganisation and disintegration within the social structure. In this context, the article discusses the change in the understanding of 'us' in of social actors through increasing understanding of hybrid belongingness in contemporary multicultural societies.